

Dr. Ingrid Slavec Gradišnik, slavnostna govornica.
Foto: Alenka Čas, Drstelja, 18. 11. 2011

Odkritje spominske plošče prof. dr. Matiji Murku.
Foto: Ivanka Počkar, Drstelja, 18. 11. 2011

MED DRSTELJO IN DESTERNIKOM: MATIJA MURKO (Drstelja, 10. 2. 1861 – 11. 2. 1952, Praga)

Moj rojstni dom je lesen, pobeljen z apnom, s stanovanjskimi in gospodarskimi deli pod slamnato streho. Spredaj je bila »hiša«, poleg nje predsoba »priklet« in kuhinja (kühnja), naprej »klet« s posteljami za sestre, s kadmi za zelje in za zalogo živeža, nadalje »klečanja« za različno orodje, hlev (štala), »gumno« in v pravem kotu prostor za vozove, gospodarsko orodje in listje za nasteljo v hlevu (listnjak). Stanovanjska soba, »hiša« s štirimi okni (dve na vzhod in dve na jug), je imela eno samo posteljo za očeta in mater; jaz in en brat sva spala na nizki postelji na kolesčkih, ki so jo čez noč potegnili izpod postelje; drugi brat je spal na klopi poleg peči ali na peči. Majhna kamrica (»štebl«, za katero ne znam navesti pravilne transkripcije, iz nem. Stübel) je bila prizidana k sobi šele pozneje za sinove študente. Za podzemeljsko »klet« pod predsobo sem po V. razredu gimnazije sam vozil ilovice iz nje. Takšna hiša sodi k tipu alpske hiše, kakor se je razširil od zgornje Nemčije tja do gozdnih krajev Črne gore, v Srbiji pa tja do meja Bolgarije. ... Fotografija pročelja moje rojstne hiše je v knjigi dr. Franka Wollmanna »Severozápadní Jugoslavija«.

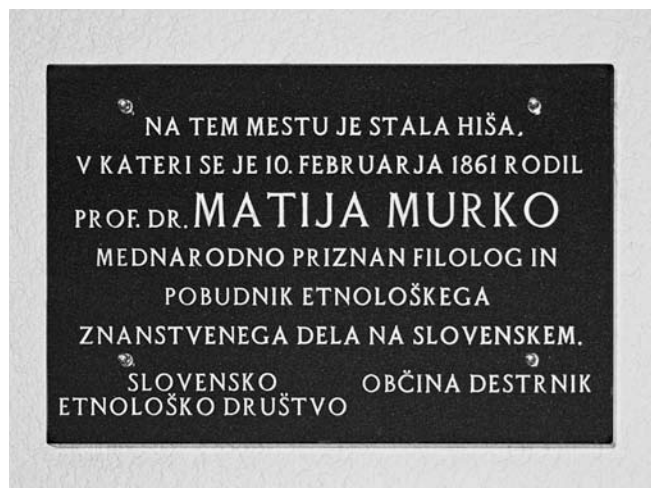
In tako naprej ... na naslednjih petih straneh *Spominov*: izvedenska etnografska skica spod peresa akademika Matije Murka, filologa – slavista in germanista, literarnega zgodovinarja, narodopisca, univerzitetnega profesorja na Dunaju, v Gradcu, Leipzigu in Pragi, urednika, predsednika Slovanskega inštituta v Pragi, zaslužnega profesorja praške in ljubljanske univerze, predhodnika nam domačih raziskovalcev Franceta Kotnika, Ivana Grafenauerja, Nika Kureta, Vilka Novaka, Milka Matičetovega, da jih omenim le nekaj.

Gibalo Murkovega pogleda na narodopisno vedo ni bilo romantiško navdušenje, da je ljudska kultura najpomembnejši temelj

narodove kulture, temveč dejstvo, da je njen vitalen del. Narodova kultura je vse, kar v narodu živi po izročilu, in vse, kar v narodovo življenje prinašajo vplivi od drugod, vključno s civilizacijskimi pridobitvami. Tako v Murkovem času kakor danes. Matija Murko je za eno bistvenih prvin narodovega življenja postavil znanje in zavest o njem – spoznanja o njem se morajo razvijati na vseh ravneh narodovega življenja. Znanje, ki naj doseže vsakega človeka, pa je prazno brez zgodovinske zavesti. Tudi pri Murku je glede izročilne kulture še odmeval nagib, da je treba rešiti, kar se še rešiti da; in to je naši vedi tako rekoč do danes kazalo smer pogledov predvsem v preteklost. Murku je bilo pomembno, da Slovenci – enakovredno drugim evropskim narodom – spoznajo kulturno izročilo, ne v nostalgичnem oziranju nazaj, temveč povzdignjeno na raven znanstvene obravnave in s pogledom v prihodnost.

Murkova znanstvena načela, pomembna za razvoj tukajšnje etnologije, zaradi česar ga navsezadnje častimo, so bila otrok druge polovice 19. stoletja: na eni strani skladna s filološkim pozitivizmom in komparativizmom, na drugi pa s sočasnimi etnološkimi, tj. kritičnoevolucionističnimi in difuzionističnimi načeli ter primerjalnostjo na kulturnozgodovinski in kulturnogeografski ravni. Primerjalne raziskave kulturnozgodovinskih vprašanj so bile osredinjene na razkrivanje, spoznavanje in pojasnjevanje etničnih, prostorskih in časovnih določil izvira in razvoja posamičnih kulturnih sestavin in kulturnih kompleksov, značilnih za posamična kulturna območja oziroma tam živeče ljudi. Zlasti iz sočasne etnologije pa je Murko plodovito uporabil zahtevo, da se to znanje gradi od spodaj navzgor, čemur danes strokovno rečemo terensko raziskovanje, v katerem se prepletata raba izčrpnih tehnik dokumentiranja gradiva (opazovanje na terenu, risanje načrtov, fotografiranje, itn.) in primerjalno preučevanje drugih virov.

* Dr. Ingrid Slavec Gradišnik, višja znanstvena sodelavka, predstojnica Inštituta za slovensko narodopisje, ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-naslov: ingrid.slavec-gradišnik@zrc-sazu.si

Spominska plošča prof. dr. Matiji Murku.

Foto: Alenka Čas, Drstelja, 18. 11. 2011

Sam se je posvetil predvsem izbranim temam, ki so govorile o človekovi materialni kulturi in duhovnem obzorju. Ko je raziskoval hišno kulturo oziroma stavbarstvo pri Južnih Slovanih, je nakazal členitev slovenskega ozemlja na kulturna območja, v čemer je zametek kulturnoprostorskih raziskav po zgodovinsko-geografskih merilih. Zarisoval je, sodobno rečeno, kulturne pokrajine.

Leta 1909 je Matija Murko soustanovil filološko in kulturno-zgodovinsko revijo *Wörter und Sachen – Besede in reči*. Poimenovanje znanstvenega časopisa razkriva njegovo usmeritev: sodelavci revije so objavljali študije, v katerih so z jezikoslovnimi metodami pojasnjevali kulturno značilna poimenovanja in fenomenologijo materialnega sveta.

S pesemskim izročilom se je Murko ukvarjal ob predavanjih v Gradcu, nato od leta 1912, ko je prevzel vodenje Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi za slovenski del zbirke *Ljudska pesem v Avstriji*, najintenzivneje pa v letih 1909–32, ko je sam raziskoval na Balkanu (obj. v *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike. Putovanja u godinama 1930–32*, 1951): snemal je pevce in pripovedovalce, jih fotografiral in bogato dokumentiral okoliščine pripovedovanja in petja. Ta izkušnja je kanonizirala razločke med literarno-jezikoslovnim in etnološkim/folklorističnim raziskovanjem – tako v pogledu na gradivo, v pogledu metod in seveda tudi sklepov.

Velikega znanstvenika, s katerim se specialisti današnjih rodov težko primerjajo, so z nagradami in drugimi oblikami časti počastili v akademski skupnosti evropskih filologov.

Slovenski akademiki so ga kot dopisnega člana sprejeli medse leta 1940, dobra štiri desetletja pozneje so etnologi s poimenovanjem svoje stanovske nagrade po Matiji Murku priznali pomen, ki ga je od njegovih študentov naprej na novo zarisovala vsaka nova generacija etnologov in folkloristov. Pri tem so pogosto v senci njegovih »Naukov za Slovence« (1895/1896), ki so bili spodbuda za disciplino, ki ji danes rečemo etnologija, ostala njegova druga dela in premisleki, predvsem pa široko obzorje, značilno za evropske filologe in humaniste vsaj še v nekaj desetletjih preteklega stoletja. Murko je – tako kakor še marsikateri njegov sodobnik – spel takratno lokalno slovensko okolje z evropskim svetom ali, če želite, pripeljal ta svet k nam, ni pa na domača tla

Dr. Marko Tersegav, prejemnik Murkove nagrade 2010.

Foto: Alenka Čas, Drstenik, 18. 11. 2011

presajal tujih vzorov. Dobro je bil seznanjen z raziskavami zunajevropskih in evropskih kultur in dobro je poznal razmere na Slovenskem – tako v zvezi z raziskanostjo, gradivom, zbiralci in institucionalnimi možnostmi.

Uvodoma prebrani opis Drstelje se je morda manj poučenim zdel kuriozna, skoraj eksotična skica, etnologom so takšni opisi domači. K njim je spodbujal tudi Matija Murko sam. A bolj nas danes opominja, da Slovenija ni majhna, da ni majhnih in velikih krajev, da so majhni in veliki samo duhovi, da so slednji povsod in da ni razdalj – časovnih in prostorskih, ki jih pogumna noga ne bi mogla prehoditi. In pot je Matijo Murka s krajev »najlepših razgledov v vsej Sloveniji« vodila v mnogotere smeri. Na poteh in postankih med Slovenijo, Avstrijo, Nemčijo, Rusijo se je ob srečanjih z velikimi možmi tedanje znanosti – Miklošičem, Schmidtom, Heinzlom, Veselovskim, Millerjem, Nezelenovim, Morozovim, Krekom, idr. – izbrusil v erudita, da so mu prisluhnile generacije filologov, etnologov in folkloristov.

Ko presojamo pomen posameznikov, ne sodimo le o njihovem zgodovinskem pomenu, o njihovih naporih, ki so dogajanje usmerili ali preusmerili v kako plodovito nadaljevanje. Če se vprašam, kaj Matija Murko sporoča današnjemu času – in pri tem odmislim šopek akademskih podukov – se mi vsiljuje pravzaprav zelo preprosta misel: nenehno opozarjanje, kako je za kvalitetno, bogato, polno narodovo življenje pomembna čim širša in čim kakovostnejša izobrazba. Na njej temelji samozavest, potrpežljivo stkana iz domačih izkušenj, iskrene radovednosti, odprtosti in strpnosti do drugih, začinjena z dovoljšno mero svetovljanstva.

